

Ο ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ ΔΙΑΒΑΙΝΕΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΓΡΕΒΕΝΩΝ

Του δασκάλου Ηλία Γάγαλη

Στις 24 Φεβρουαρίου 1904, με διαταγή της Ελληνικής Κυβέρνησης, εντέλλονται να περιδεύσουν μυστικά για πρώτη φορά τη Μακεδονία, να μελετήσουν την κατάσταση και να υποδείξουν πρακτικά μέτρα, τέσσερις Αξιωματικοί του Ελληνικού Στρατού: οι λοχαγοί Αναστάσιος Παπούλας και Αλέξανδρος Κοντούλης και οι ανθυπολοχαγοί Γεώργιος Κολοκοτρώνης και ο **Παύλος Μελάς**.

Ο μεγάλος αυτός πρωταγωνιστής και ψυχή του Μακεδονικού Αγώνα περνάει από την περιοχή Γρεβενών τρεις φορές κατά τη διάρκεια του 1904. Την πρώτη φορά το διάστημα Μαρτίου-Ιουνίου μαζί με τους τρεις παραπάνω αξιωματικούς που προαναφέραμε, τη δεύτερη από 17 Ιουλίου μέχρι 3 Αυγούστου 1904 μόνος του, με σκοπό την οργάνωση του αγώνος κατά των Βουλγάρων Κομιτατζήδων και την τρίτη από τα τέλη Αυγούστου μέχρι τις αρχές Σεπτεμβρίου 1904 με 35 παλληκάρια, για να δώσει τη ζωή του για την απελευθέρωση της αγαπημένης του Μακεδονίας.

Στην πρώτη του πορεία τον συντροφεύουν ο καπετάν Κώττας οπλαρχηγός από τη Ρούλια Φλώρινας σλαβόφωνος και ο κατετάν Παύλος Κύρου που γνωρίζουν πολύ καλά τα μέρη.

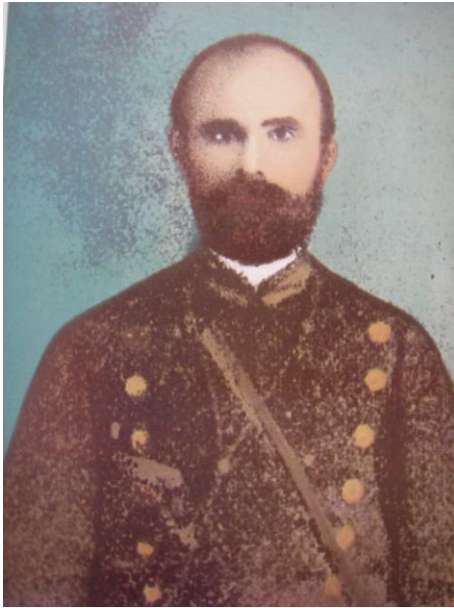
Στις πορείες του αυτές πρόσεχε πολύ να περνά από μέρη δύσβατα που δεν είχαν μουσουλμάνους Βαλαάδες, αλλά υπήρχαν στο πέρασμά του οι Ρουμανόφιλοι.

Στην πρώτη μπαίνει από τη περιοχή Φελίου κατευθύνεται βόρεια διασχίζοντας την περιοχή των Βεντζίων και αποφεύγοντας τα χωριά: Νησινίκο (Νησί), Τόριστα (Ποντινή), Βέντζι (Κέντρο) τα οποία κατοικούνταν από Βαλαάδες κατευθυνόμενος προς το Παλιόκαστρο, χωριό που βρίσκεται πάνω στο Μπούρινο πάνω από τα χωριά Δαφνερό, Έξαρχο και Βάρη. Το Παλιόκαστρο ήταν χριστιανοχώρι, πέρασμα των Μακεδονομάχων συχνό το οποίο παρείχε ασφάλεια.

Μάλιστα στο χωριό αυτό σύμφωνα με μαρτυρία του επί ετών πολλών ιερέα του χωριού Σπυρίδωνα Ζυγούρη, που κατάγεται από τους Αγίους Θεοδώρους Γρεβενών, υπάρχει γραπτή αναφορά σε Μηνιαίο εκκλησιαστικό βιβλίο το οποίο αναφέρεται στο πέρασμα του Παύλου Μελά από το Παλιόκαστρο το Μάρτιο του 1904. Και κατά τις πρώτες μέρες του Μαρτίου του 1904 άρχισε η έμπρακτη ενέργεια.

Την εποχή εκείνη μπήκε στη Μακεδονία ο καπετάν Μίκης Ζέζας (Μελάς στα Αλβανικά) με τον ψυχογιό του Ευθύμιο Καούδη, ο καπετάν Τάσος με τον ψυχογιό του Αποστόλη Μεσσολογγίτη, ο καπετάν Γιώργος

Κολοκοτρώνης με τον ψυχογιό του Γεώργιο Δικόνυμο ή Μακρή, ο καπετάν **Παύλος Κύρου** με τον ψυχογιό του Ηλία Ζελοβίτη και ο καπετάν **Κώτας** (Κωνσταντίνος Χρήστου 1863-1905) με τον ψυχογιό του Σίμο Στογιάννη.

Η εισβολή έγινε τη νύχτα της 7^{ης} προς 8^η Μαρτίου, μετά από ολονύχτια πορεία έφτασαν οι γενναίοι αυτοί άντρες πάνω από το χωριό Φιλί (Φελί) όπου έκαναν λημέρι.

Προχώρησαν την επόμενη νύχτα προς τον ποταμό Βενέτικο των Γρεβενών για να περάσουν από τη γέφυρά του.

Εκεί όμως τους περίμενε απεσταλμένος, ο οποίος τους συμβούλεψε να οπισθοχωρήσουν για 2-3 μέρες μέχρι να σταματήσει η δραστήρια κίνηση των τουρκικών

στρατευμάτων. Ο άγνωστος παρέδωσε στους εκδικητές να χρησιμεύσουν ως οδηγοί τον περιβόητο **Λούκα (Κόκκινος)** από τη Ραδοσίιστα σημερινό Μέγαρο Γρεβενών και τον ανδρείο **Διαμαντή Κόκκينو** από το Σπήλαιο Γρεβενών.

Η πορεία των εκδικητών συνεχίστηκε ανάμεσα στα χιόνια, τα απέραντα δάση και τα κακόβατα μέρη.

Η περιοδεία των έξι καπεταναίων με τους ψυχογιούς τους κράτησε 4 μήνες περίπου. Κατά το διάστημα αυτό επισκέφθηκαν όλα τα χωριά του βιλαετιού Μοναστηρίου. Συναντήθηκαν και συνομίλησαν με τους προκρίτους¹.

Ο Παύλος Μελάς διαβαίνει για τρίτη φορά την περιοχή Γρεβενών (27 Αυγούστου -5 Σεπτεμβρίου 1904)

Στις 18 Αυγούστου 1904 όταν όλα ήταν έτοιμα κατά το σχέδιο ο Παύλος Μελάς με το επιχειρησιακό όνομα Καπετάν Μίκης Ζέζας, επικεφαλής σώματος εκ 35 μόλις ανδρών, που το αποτελούσαν Μακεδόνες, Μανιάτες και Κρητικοί, ανέλαβε την αρχηγία του Μακεδονικού αγώνα ενάντια στους Βούλγαρους και εισήλθε ένοπλα στα Μακεδονικά εδάφη με την εντολή να ασκεί καθήκοντα αρχηγού και στις μικρότερες ομάδες που δρούσαν εν τω μεταξύ στη περιφέρειες Μοναστηρίου και Καστοριάς².

Ξεκινώντας ο Παύλος από το ελεύθερο τότε Θεσσαλικό χωριό Σταγιάδες, επιλέγει μια πολύ δύσβατη διαδρομή. Στις 27 Αυγούστου 1904 ο Παύλος Μελάς μπαίνει στην περιοχή Γρεβενών περνώντας τα σύνορα. Κατευθύνεται προς το χωριό Σπήλαιο Γρεβενών.

Επιλέγει να περάσει με τους συμπολεμιστές του από την μεριά της Πίνδου για να εξασφαλίσει ότι απ' εκεί θα γίνει λιγότερο αντιληπτός και θα αποφύγει τον κίνδυνο να πέσει πάνω σε Τούρκους.

Την Τρίτη 31 Αυγούστου 1904 γράφει στη γυναίκα του Ναταλία Δραγούμη δίπλα από το Περιβόλι Γρεβενών για τις δυσκολίες του δύσβατου της περιοχής. Οδηγούς χρησιμοποιεί ποιμένες ή εργάτες που κόβουν ξύλα στη γύρω περιοχή.

Στις 2 Σεπτεμβρίου 1904 γράφει κοντά στη Σαμαρίνα ότι από μια κορυφή διέκρινε τη λίμνη της Καστοριάς. Καταδιώκεται από τουρκικό απόσπασμα 40 ανδρών. Ο Παύλος

¹ Ράπη Σ.(1913) Ιστορία του Μακεδονικού Αγώνα, σ.σ.58-59.Εν Αθήναις

²http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%82_%CE%9C%CE%B5%CE%BB%CE%AC%CF%82

είχε προδοθεί στις τουρκικές αρχές των Γρεβενών από κάποιον πρώην οδηγό του Έλληνα τον Θανάση Βάγια από το Σπήλαιο σύμφωνα με τις επιστολές του .Ο Θανάσης Βάγιας αργότερα εκτελείται για την πράξη του αυτή.

Ο Παύλος Μελάς γράφει στην τελευταία έκθεσή του προς το Κεντρικό Κομιτάτο Αθήνας σχετικά με την προδοσία ,υπογράφοντας με το ψευδώνυμο του την οποία αναφορά λαμβάνει ο Γεώργιος Κατεχάκης (Ρούβας).Η έκθεση αυτή υπάρχει στο αρχείο Τσόντου (καπετάν Βάρδα):

«Αι πολλάι περιπέτειαι κατ' αρχάς, αι πολλάι φροντίδες και ασχολίαι κατόπιν, δεν μοι επέτρεψαν μέχρι τούδε να υποβάλλω των υφ' ημών πεπραγμένων, εφ' ω και ζητώ συγνώμην παρά του Διοικητικού Συμβουλίου.

Εν Λαρίση μέχρι της ημέρας της αναχωρήσεως είχαν συγκεντρώσει 36 άνδρας με πλήρη ματισμόν κατ' επίμονον απαίτησίν των τοις επλήρωσα ολόκληρον τον μισθόν των .Εξ αυτών εξ,τους προσέλαβον τας δύο τελευταίας ημέρας, δεν ήλθον.

Διέβην την γραμμήν την νύχτα της 28^{ης} Αυγούστου, εκ τινός παρά την μονήν Σκαφτιάδων σημείου.

Οδηγούς είχα τρεις και δια τους τρεις λαμπράς συστάσεις. Ο εις ασθενήσας έμεινεν,ο δεύτερος Θανάσης Βάγιας (εκ Σπηλαιού) παραλαβών δυο εικοσόφραγκα και οπλισμόν πλήρη,μας εγκατέλειπεν ότε εφθάσαμεν περί το Σπήλαιον.

Ο τρίτος Κατσαμάκας το όνομα, ουδέν σχεδόν εγνώριζεν.

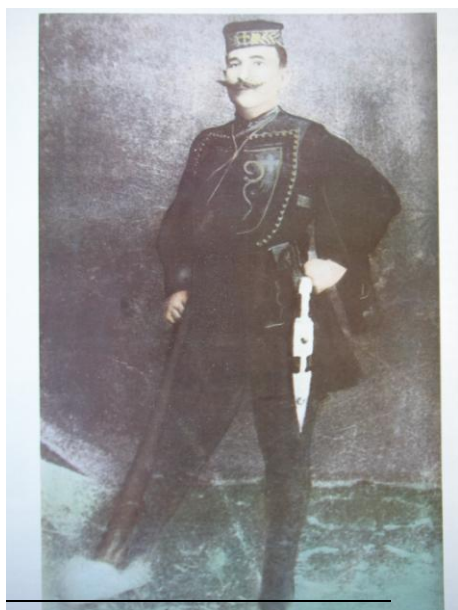
Όστε περιεπλανώμεθα τήδε κακείσε οδηγούμενοι υπό ποιμένων οίτινες,ως μας ωμολόγουν,ειλικρινώς φερόμενοι,μόλις μας άφηνον έδιδον χαμπέρι εις τας αρχάς.

Αύται όμως δυσκόλως εκινούντο εναντίον μας συμφώνως με το τουρκικόν έθιμον του ραχατιού (αναπαύσεως).

Άνευ οδηγών,άνευ γνώσεως του εδάφους,περιεπλανώμεθα εις φοβερά δύσβατα εδάφη,βαδίζοντες πολλάκις 10 και 12 ώρας και εν τούτοις μη προχωρούντες προς βορράν ,ειμή 10 έως 15 χιλιόμετρα μόνον.

Τέλος ότε εφθάσαμεν παρά το Κωστάντσκον (Αυγερινό Βοΐου) σχεδόν στα Ηπειρωτικά σύνορα,εμάθαμεν παρά των χωρικών ότι ο εγκαταλείψας ημάς Θανάσης Βάγιας (ομώνυμος τω προδότη της Ηπείρου) μας επρόδωσεν εις Γρεβενά,ότι ο στρατός Γρεβενών και της Σαμαρίνης κατέλαβε πάσας τας προς Κορέστια χωριά (Β.Δ. της Καστοριάς) διαβάσεις και μας έστησεν ενέδρας»³.

Η εκτέλεση του προδότη

Ο Γεώργιος Τσόντος (Βάρδας) από το χωριό Άσκυφο Σφακίων Κρήτης (1871-1942) «όφειλε να τιμωρήσει την μεγαλύτερη ατιμία,η οποία διεπράχθηκε ποτέ, να τιμωρήσει τον προδότη και τον αίτιο του φόνου του Παύλου Μελά, ο οποίος κατά παράδοξη σύμπτωση είχε το ίδιο όνομα με εκείνον, ο οποίος υπηρετούσε τον αιμοχαρή Τεπελενλή, τον άγριο δεσπότη της Ηπείρου ,ονομάζονταν Θανάσης Βάγιας.

Ο Βάρδας τα πάντα για να εξαφανίσει το ανθρωπόμορφο αυτό τέρας από προσώπου γης. Και βρήκε έμπιστους ανθρώπους για να τον πετύχουν και να τον σκοτώσουν, τους έδωσε

³ Ράπη Σ.(1913) Ιστορία του Μακεδονικού Αγώνος,σ.σ.138-139.Εν Αθήνας

όλα τα μέσα για να κινούνται με κάθε τρόπο, ο οποίος θα νόμιζαν ότι θα διευκόλυνε την εκτέλεση του έργου το οποίο ανέλαβαν.

Έπαιρνε συνεχείς πληροφορίες για το σημείο, στο οποίο βρίσκονταν οι ενέργειές τους και έσπευδε να τους δίνει οδηγίες και να τους ενθαρρύνει για να δραστηριοποιηθούν. Τέλος τη δεκάτη εβδόμη Δεκεμβρίου 1904 καθώς βρίσκονταν στη Μάνδρα του Κυριάζου, πληροφορήθηκε θετικά ότι το κεφάλι του Θανάση Βάγια το πήγαν στα Τρίκαλα»⁴.

Χάρτης της τρίτης πορείας του Παύλου Μελά στην περιοχή Γρεβενών (27 Αυγούστου 1904-5 Σεπτεμβρίου 1904)⁵

⁴ Ο.π σ.σ.229-230.

⁵ Νεράνζη Χ.(1984)Ο Μακεδονικός αγώνας,τ.2^{ος},σ.496-497,Μορφωτικός κόσμος. Θεσσαλονίκη.

Με πολλές δυσκολίες κατευθύνεται από τη περιοχή της Σαμαρίνας προς το Κλεπίστι Ανασέλιτσας (Πολυκάστανο Βοΐου) απ' όπου γράφει την επόμενη επιστολή του στις 7 Σεπτεμβρίου 1904⁶. Είναι ήδη πολύ κοντά στην περιοχή την οποία έχει επιλέξει να επιχειρήσει.

Στις 13 Οκτωβρίου 1904 ,δηλαδή περίπου 36 μέρες μετά ο Παύλος Μελάς σκοτώνεται από απόσπασμα τουρκικό 150 ανδρών στο χωριό Στάτιστα (σημερινό όνομα Μελάς) των Κορεστίων Καστοριάς.

Είναι ο πιο μεγάλος και ξακουστός ήρωας του Μακεδονικού Αγώνα που έδωσε τη ζωή του γι αυτόν και τη λευτεριά της Μακεδονίας μας.

---

⁶ Μακεδονικόν Ημερολόγιον 1908, έτος Α', σ.σ. 144-153, τύποις Αποστολοπούλου, εν Αθήναις